

Nekako čuden je bil poslov. Ne vem, kateri je bilo huje pri sreči, ko sta se razšli.

Jurij je stal na domačem pragu, ko je prišla mati od Mane. Ustrašil se je njenega resnega obraza, vedoč, da mu je nakana izpodletela, ker nikdo drugi, nego on je pregovoril mater, da je storila ta odločilni korak. Predno je dospela mati do njega, izginil je z mesta, ker skrivaj je hotel o tem govoriti ž njo.

»S takimi ljudmi je težko govoriti!« izpregovori mati po večerji, ko sta s sinom sama v hiši.

»Kaj pa je bilo?«

»Ruto sem nazaj prinesla.«

»Nazaj?«

»Čemu si me silil do nje?«

»Kaj pa je rekla?«

»Vzeti ni hotela.«

»Zakaj ne?«

»Ker je svoje glava.«

»Ali ni nič rekla?«

»Naše hiše zopet išče!«

»Ali ne sprave, prijaznosti?«

Mati omolkne. Sin jo je prekosil. Molčé se odpravi mati v kuhinjo. Jurij je zvedel dovolj; tudi on zapusti sobo s tajnim smehom na obrazu.

Šel je streč očetu, ker nocojšnjo noč je bil on na vrsti.

»Micka pravi, da Andreja ni še doma«, deje mati stopivša v bolniško sobo.

Bolnik ne odgovori, tudi Jurij molči na te besede. (Konec.)

Dolenjska železnica.

(Humoreska. — Spisal Velimir.)

kateri vasi ima Burovžev Martin svojo rojstveno pravico, ne smem povedati. Še celó tega ne povem, kam pošilja otroke h krstu in kam nosi davke. Toliko pa že lahko razodenem, dā preobrača s svojo Marjeto tisti kos slovenske zemlje, koder je malo vode in dosti vina.

Ni še dognano, v katerem zlogu je zidana njegova hiša. Oslovski hrbet pri tramovih, ribji mehur pri oknicah in gotski nosovi ob pristrešju spominjajo na pozno gotiko. Vendar se njegov letopisec potegne rajši za »rokoko-zlog«. Zakaj zaplankani fasadi s velikimi okraski in lizetami, z mnogokotno rozeto v sredi, bogato obložena slamnata streha s predivom in deskami,

leseni hodnik v podobi galerije, zidane in lesene stene s tolikimi konzolami, četverkotna, jednostavna okna in bujne slike med njimi dokazujejo, da mora biti Burovževega Martina stavba iz prejšnjega stoletja. Slike je delal domači umetelnik, kažejo ti farnega patrona sv. Florijana, sv. Martina in sv. Margareto. Da pa opaževalcu ni potreba svetnika ugibati, zapisano je pod vsako podobo s ciklopskimi črkami: To je sv. Florijan itd.

Burovžev Martin je vreden tega bivališča. Ko se je priženil na to zemljico, ki obseza poleg hiše in vrta še dve njivi, odštel mu je njegov oče — kdaj ga je že slana vzela! — na roko dvesto starih dvojač, ki zdaj veljajo po šest

grošev, dva križavca pa jeden šmarni tolar.

In njegova Marjeta? Hvaliti jo in vodo v Savo nositi — to je jedno. Pridna je kakor mravlja in povija mu take otroke, kakor bi mu Bog pošiljal angeljčke z nebes. In pa toliko! Saj bode še s pratiko prišel v zadrego!

Skregala sta se le dvakrat, kar prebivata pod jedno streho. Jedenkrat sta prišla navskriž, ker je Marjeta hotela, da pusti na njivi za zelnik pet krajev, Martin pa je bil samo za tri. Drugič pa sta se sporekla neko nedeljo zjutraj, ko je Martin hotel iti neobrit v cerkev.

— Kakšen si pa? Brž se pojdi obriti!

— Danes se ne brijem, ker je nedelja.

— Kaj pa porekó ljudje?

— Saj se tudi ne brije Stopnikov Andrejče, ki je prišel iz Amerike!

— Kaj se sklicuješ na tega, ti pošast ti grda! Uh, še kleti moram zavoljo tebe!

— Bodem se že, no, sitnost sitna!

— Po »gospodih« se vzgleduj, ne po tem Andrejčetu! Le poglej, kako so gospod Šimen zmerom lepo obriti.

In s tem je Marjeta zaprla Martinu sapo. Vendar se je večkrat pokesala, da ga je zmerjala s pošastjo.

Sicer pa so prijetno tekli dnevi življenja Burovževemu Martinu. Ko bi ga sam cesar povabil na Dunaj, težko bi se ločil od svoje zemlje in kar je na nji; ni mu prišlo na misel, da se utegne komu drugemu boljše goditi. Takih rečij premišljevatí ni utegnil in najbrže bi se mu zdelo brezuspešno ali celó nespametno.

Sedaj pa treba, da se predstavi »deus ex machina« naše povesti.

Nakrat se raztrobi po vasi grozna novica, ki je spreletela kosti in mozeg vaščanom, nekaterim celó možgane: »Železnico bodo napravili pri nas; ravno mimo naše vasi bo tekla.«

To je bilo govorice, laži in resnice! Nekateri so se norčevali, nekateri zabavljali, nekateri kleli, nekateri smijali. Ko bi bila železnica živo bitje s prosto voljo, gotovo bi se branila z vsemi štirimi te vasi. Kdor je imel kaj zemlje, bal se je, da mu jo vzamejo za železnični tir. Kdor ni imel nič svojega, veselil se je, da nič ne izgubi. Drugi zopet so uganili, da jim bode železnica več škodovala, kakor koristila, nekaj bolj skritih in redkih pa je proglasilo železnico naravnost za peklenščkovo maslo. Toda stenografičnega zapisnika še ni v aktih županijskih in zato nam je mogoče zabeležiti le konec glavne debate, ki se nam je slučajno otel pozabljivosti. Skrekov Bastelj, ki je veljal za modrega, ogłosi se raz ograjo županovega vrta, kjer je sedel:

— Železnice ne maramo, pa je!

— Jaz ne dam svojega svetá, ogłosi se drugi, ki sedi na skladovnici županovih drv.

— Jaz tudi ne, pritrđi tretji, ki je ravnokar odtrgal rmeno hruško raz drevo in položil na zobe.

— Kaj pa, če nas gosposka prisili? poprašá pomenljivo oče župan, sedeč na stolu pod hruško.

— Ne more nas. Svet je naš, kar je našega, ogłosi se zopet Bastelj raz ograjo.

— Tako je! Bastelj je pravo povedal, ponavljajo drug za drugim. Skrekov Bastelj pa zakliče županu:

— Sedaj pa prinesi kaj mokrote, da železnico speremo.

To je bila beseda županu po volji! Zato tudi on pritrđi Basteljevi besedi o železnici. Iz župana je postal natakár.

Pri podrobni debati, ki se pa ni vršila pod hruško, ampak v hiši, čulo se je še marsikaj zanimivega. Oče župan je točil, možje so močili grla, in jezik se

je razvozlaval. Ugibali so tudi, kod ravno pojde železnica?

— Burovžev Martin bo najbolj revež, oglasi se Bastelj.

— Zakaj pa ravno on?

— Zato, ker bo izgubil njivo, nekaj vrta in hišo.

— Ni mogoče!

— Potlej sem pa jaz tudi v nevarnosti, oglasi se Martinov sosed.

— Kaj pak! Pa če ti tudi pusté hišo, vendar bode tvoje poslopje vedno v nevarnosti radi ognja.

— Lejte no, lejte! To je pa res, če je le res.

— Kar je res, je res. To je tako gotovo, kakor amen v očenašu, oglasi se tretji.

— Saj še ni bilo merivca le-sem!

— Kaj meniš, če ga ti nisi videl, da ga ni bilo? Pa ne jeden, trije so bili. Jaz sem jih pa videl.

— Ali Martin že kaj vé za to?

— Naj vé, ali ne! Polovica njegove hiše je že šla rakom žvižgat, reče Skrek.

— Druga polovica pa ribam góst. Ko sem bil zadnjič pri sodnji zavoljo nekega odpisa, povedal mi je tisti pisar, ki tam piše, da je že vse narejeno. Še plačevali bodemo, pa debelo!

— Drugo je vse trdno, samo to ne, Tonče, ali si ti resnico povedal, odgovarja novemu govorniku pikro Martinov sosed.

In Tonče je vzel svoje besede na dušo.

— Ali bi se dalo kaj pomagati?

— Bi se, bi se, odgovarja Bastelj, ali kako, tega ni hotel povedati, vsaj tá-čas ne. Pomignil je z očmi in pogledal na mizo pri durih, kjer je sedel samo neki tujec. Oče župan jim je pozneje povedal, da je agent za vino in špirit.

Burovžev Martin in njegova polovica sta sedela tistega večera pred hišo: on

na tnalu, ona na pragu, otroci pa so se igrali in skakali okrog njiju. Zadovoljnost in sreča se je brala na vseh obrazih. Oče ravno pripoveduje najstarejšemu sinu Martinčku, kaj je tam za ono goro, ki je tako visoka. Martinček si je želel prilezti na ono goro, češ, da je tam prav blizu nebes.

— Ali, Martinče! v nebesa se pride tako hitro iz naše hiše, kakor z one-le gore.

— Potlej sem pa že rajši doma, oče! V tem se približa sosed.

— No, Martin, kaj nisi še nič slišal, kaj bodo napravili z nama?

Martin razteguje oči in usta in reče zamolklo:

— No, kaj neki?

— Le dobro se je naglej, hiše svoje! Še ta teden jo bodeš gledal, potlej ne več.

— Kaj ne poznaš sosedovih, Martinec? Saj vendar vidiš, da se šalijo, vtakne se vmes Marjeta.

— Nič navlašč danes, Marjeta! Samo resnico pripovedujem.

— I kaj pa je?

— Vse smo zvedeli, prav vse. Železnice se ne ubranimo. Graharju je pravil neki škrije oni dan, da je že vse zmerjeno. Prav zraven moje hiše pojde ta vrag. A ti si se nam najbolj smilil.

— Jaz — smilil? Zakaj?

— Kaj pa je, za pet svetih ran!

— Kar je, to je. Čez vašo njivo pojde železnica in še pol hiše ti bode požrla.

Tako, kakor sedaj-le, ustrašil se ni Burovžev Martin niti takrat, ko so ga nekoč po zmoti orožniki uklenili. In Marjeta njegova je bila bolj prestrašena kakor takrat, ko ji je Marjetica, najstarejša hčerka, padla v vodo.

— Oh — oh! Naša hiša je proč! Otroci, ali slišite?

In otroci so jokali, ker je jokala mati, a zakaj, vedel je morebiti le Martinek.

— Mati! Ali bodo vzeli tudi tega-le Martina z zida? popraša jokaje Martinek.

— Bodo ga, bodo!

— Pa našo njivico! Oh, tako lep ječmenček je . . ., tarna oče. Kam se obrnemo potlej?

— In tepka pojde rakom žvižgat, pridene sosed.

— Moj peteršiljček, pa meta in semenska repica, vzdihuje mati.

— Za naše žulje se bodo pokali. Kmet je res revež, toži Burovž sosedu.

— Martinec! Pojdi, pojdi h gospodu Šimnu, da ti kaj nasvetujejo! veli mu žena.

— Aha! Gospod drži z gospôdo. Kaj misliš, da ne vem?

— Oh, saj so tako dobri! Gotovo bodo pomagali.

— Veš kaj, Martinec, poseže vmes sosed, merivca se drži! Ta ima vse v rokah. Roko mu stisni malo, pa je. Rad se bode udal.

— Ta pa ta, sosed! Bog ti povrni ta svèt. Ako to ne pomaga, potlej je vse prazno.

Sosed se poslovi. Burovževi pa se nekoliko potolažijo.

Skrekovega Bartlja je Burovž obiskal še tisti večer. Ta mu je vse razložil, kako se je treba Martinu vèsti, da se mu posreči nameravani poskus. Spal pa je Martin tisto noč prav malo in še drugo in tretjo noč ne dosti, zakaj neprestano je mislil, kako bi pregovoril pričakovanega merivca. Ostali vaščani so majali z glavami in sklenili tako, da naj bi Martin vsekako podkupil merivca, ako se bode le dal.

V četrtek po tisti razburjeni nedelji pokaže se res merivec v vasi. Oblastno hodi po vasi, poprašuje sedaj tega,

sedaj onega, ogleduje hiše in vrtove, njive in travnike, naposled pa obstane pred hišo vaškega župana, ki stoji na pragu praznično oblečen, brez pokrivala na glavi, ter neprestano upogiba svoj trdi hrbet pred »žolnirjem«.

— Vi ste župan, kaj ne? nagovori ga prišlec.

— Aha, gospod žolnir!

— Kako pa me poznate?

— I, kaj bi ne poznal takih gospodov? Saj sem bil že dostikrat v njihovi družbi.

— Ali se bode pri vas kaj dobilo za kosilo?

— Bode, bode, gospod žolnir! Kar noter stopite!

Merivec stopi v izbo in sede za mizo, z belim prtom pogrmeno. Drugi domači so se skrivali, le mati županja je prišla parkrat v izbo, rdeča kakor kuhan rak.

— Saj sem dejala dedcu, naj sam nòsi na mizo, jaz si ne upam v izbo. V kuhinji se človek tako pomaže. Pa je le dejal, da se moram jaz tudi pokazati gospodu.

Merivec se hudomušno nasmeja preprostosti matere županje ter odgovori:

— Kajpak, kajpak!

A županje ni bilo videti kmalu v izbi. Oče župan je moral biti tudi natakár, dasi bi bil danes rajši prepustil hčeram ali vsaj ženi ta posel. Merivec je razgrinjal svoje papirje, rekel županu to in ono, a oče župan je pritrdil vselej z običajnim: aha!

Naposled pa se je vendar drznil poprašati žolnirja:

— Vi pač veste, kod pojde železnica. Poveste pa neradi, kaj ne?

— Brez skrbi bodite, oče župan! Nič žalega se vam ne bode zgodilo.

Ta beseda je župana tako razveselila, da bi bil najrajši ob tla poskočil. In ko merivec po dobrem kosilu in močni kapljici vstane izza mize ter seže

v malho, kakor bi hotel plačati, pre-
hiti ga župan :

— Nič ne iščite, saj še pridete!

In merivec pové jako zadovoljen, da
pride popoldne zopet južinat.

Nato odhiti po vasi in se ustavi
koncem vasi na vogalu Burovževe njive.
Hitro vtakne v zemljo dva kolčka in
napelje motoz od konca do konca. Še
predno pa je hotel zabiti tretji kolček
ravno na sredi Burovževe njive, prihiti
Martin, ki ga je gledal do sedaj z ženo
in otroki pri oknu, ter ga povabi, da
stopi za trenotek v hišo.

— Ej stopite, stopite no malo v hišo!
Saj vem, da vam je vroče in da ste
žejni, kajpada!

— Sedaj nisem potreben, oče!

— Le idite le: ne bodete se kesali!
Nekaj prav posebnega vam imam po-
vedati.

— Kar povejte tukaj!

— Ne maram, da bi naju kdo gledal.

Merivec se nasmeje dobrohotnemu
Martinu in stopi za njim v hišo.

Komaj pa prestopi prag, že ga obsto-
pijo vsi, oče, mati in otroci. Na kolena
pokleknejo pred njim in ga zaprosijo
s povzdignenimi rokami:

— Milostni gospod, usmiliti se nas!

— Vstanite, reče merivec v zadržigi.

Martin vstane in mu reče:

— Prošnjo našo lahko uslišite. Ne
merite železnice čez našo njivo! Saj
vam radi plačamo, kolikor hočete.

Merivec pogleda okrog sebe in skozi
okna, da bi videl, ima-li kaj poslu-
šavcev. Martin in žena pa mu oba pri-
povedujeta vso zgodbo o njivici in vrtu
ter tarnata, kako hudo bi bilo za njiju
družino, ako bi morali zapustiti hišo.

— Saj bodete dobili plačano.

— Ali vi lahko naredite, da ostanemo
v svoji hišici in pri svojih njivah.

— To je težka reč, ljubi moji!

— Nihče ne zve o tem. Le povejte,
koliko bi radi?

— Ako res nikomur ne poveste?

— Še nikoli se nisem pridušil, zdaj-le
se pa bodem. Kaj ne, Marjeta, da se
smem? Lejte, gospod . . .

— No, petindvajset goldinarjev mi
dajte, naj bode, ker se mi smilite.

Ali Martin še ni bil vesel, dasi so
žena in otroci že hvalili dobrega žolnirja.
Šel je iz izbe po denarje. A kakor je
štel, naštel je samo petnajst goldinarjev.

— Gospod, petnajst jih imam, deset
pa jih dobite, kadar prodam telička.
Ako ne verjamete, pa telička vzemite!

— No, naj bode! reče merivec in
spravi denarje v svojo listnico.

Nato vtakne v usta malo cvrtja, ka-
tero je mati pripravila, in izpije kozarec
domačega tepkovca ter odide iz hiše.

Kolčke in motoz zgane in spravi v
svojo torbico in stopa počasi za vrtovi
do županove hiše.

Seveda so ljudje kukali povsod pri
oknih in Martinovemu sosedu je bilo
močno žal, da ni posnemal svojega
soseda.

Burovževe so ljudje popraševali, a
Martin in Marjeta sta migala le z ramama
in odgovarjala:

— Ne smeva nič povedati.

Otroke pa sta tisti dan pripravila v hiši,
da ni mogel nihče do ljudij. Toda
Martinek je zaklical pri oknu zvedavi
sosedu:

— Botra! Naše hiše že ne bodo po-
drli. Oče so dali za to veliko denarja . . .

Merivec pa je južinal pri županu. Po
južini popraša, ali bi se dobil kak voznik,
ki bi ga odpeljal v mesto.

Župan mu ponudi svoj voziček. In
ko merivec pové, da pride še več dnij
semkaj zaporedoma, reče oče župan,
da mu rad vselej postreže s svojim
vozičkom.

Ko stegne merivec roko po listnici, reče mu župan, da ni treba: Saj lahko še pridete!

In tako je ostalo.

Malo pozneje odvede županov hlapec tujca v mesto. Četrť ure pred mestom pa stopi merivec z voza in reče hlapcu:

— Sedaj pa le obrni in se vrni domov. Jaz imam še nekaj opravka v ti-le vasi. Ta-le papir pa daj Burovževemu Martinu, veš?!

Hlapec obrača na sredi ceste, a ni dobre volje in robata kletvica se mu izmuzne izza zobne ograje. Nič evenka mu ni palo v roko.

Gospod merivec pa krene s hudomušnim obrazom po stezi, ki véde naravnost v gozd.

Ko hlapec doma pripoveduje svoje dogodke in izroči županu rahlo zalepljeni papir, pošljejo takoj po Burovževoga Martina.

— Ná, to-le ti je prinesel naš Jože od merivca.

— Kaj je neki?

— Najbrže kaka mapa ali ká-li? Ti že bolje veš, ker sta tako znana z merivcem.

Te besede županove spravijo Martinu vso kri v glavo. Počasi razmota papir in ga ponudi županu:

— Na, beri! Jaz ne znam.

Župan bere, kar je pisano na papirju. Njegovo rdeče, okroglo lice nakrat obledi kakor zid. Papir mu pade na tla.

V izbi pa je bilo dosti pivcev in nepivcev, ki so radovedno pričakovali, kaj jim pové pisani list? Tudi Marjeta je pripeljala svojega Martinka za roko in prinesla svojo Katrico v naročju za možem.

Župan se vsede k peči na klop.

— I, kaj pa je takega? poprašujejo vsi radovedni.

Županov fantek pa pobere papir in reče:

— Bom pa jaz bral.

— Le beri, Tonček, le! nagovori ga Marjeta.

In Tonček začne počasi skladati črko za črko.

— Ata, kakšna pa je ta-le črka? Te ne poznam.

— Vsaj preberi nam, kaj je, reče županja možu in potegne papir fantku iz roke.

— Jaz ne morem. Kdo drugi naj bere! odvrne župan.

— Tonček, pojdi po Skrekovega botra, pojdi! Reci, naj brž pride!

Bastelj prihiti nemudoma, prebere papir v jedni sapi in začne se porogljivo smejati:

— Ta nas je pa dal! O ti preklicana matika ti! Kdo bi si mislil? Koliko si mu pa dal denarja, Martine, da je tako vesel?

Vsi osupnejo. Burovža in njegovo ženo spreletavajo vse barve.

— Ti, županja, vzemi Burovški otroka iz naročja in vsede naj se, da ne omahne. Ti, Martin, pa se nikar ne ustraši preveč! Sedaj pa poslušajte!

Tako ukazuje Skrekov boter in potem bere:

Preljubi bedak! Ko to pismo prebereš, nikar si ne ubijaj glave, kako bi dobil nazaj tistih petnajst goldinarjev, ki si mi jih danes izročil, kar potrjujem. Železnica pojde brez mene in brez tebe. Zahvaljujem tudi tvojo ženo za cvrtje in tebe za tepkovec. Županu povej mojo zahvalo za prijaznost in županji za postrežbo. Tudi žandarjem lahko naročiš, da me gređó iskat, ako nimajo drugega dela. — Ako ima še kdo kaj preveč denarja, le naznanite mi, pridem kmalu. Vaš

merivec.

Pisatelj ima le še dostaviti, da je oni agent, ki je bil tisto nedeljo v županovi krčmi, drugi dan v mestni krčmi pripovedoval, kar je slišal pri županovih. Neki lopov je to pripovedovanje poslušal in se s to novico okoristil tako, kakor ste ravnokar čuli. — Burovžev Martin pa še čaka železnice.

Na Samovcu.

(Povest. — Spisal Podgoričan.)

II.

Nonec Robovja, vasi, dober četrť ure oddaljene od Samovca, stoji še dandanes na pol razpadla kočā. Zeleni mah se je razrastel po slabi slamnati strehi, šipe po oknih so zdrobljene, vrata so na stežaj odprta, vse je zapušćeno; podgane in miši gospodarijo po tesnih prostorih in križasti pajek je razgrnil po črvivem stropu in zamazanih stenah svoje umetelne mreže muham v nastavo.

Tedaj, ko se pričēnja naša povest, stanovala je v tej kočī ženska blizu petdesetih let, mati Pećarjevega hlapca Lovreta.

Nekega hladnega jesenskega dnē, pred kakimi dvajsetimi leti, je prišla v Robovje mlada ženska. V jedni roki je nosila zavoj obleke, z drugo roko je pa vodila majhnega dećka. Ustavila se je pri Strahu, kjer so toćili vino za denar, kakor je naznanjal nad hišnimi vrati viseći smrekov vršićek, okrašen z rdećimi, modrimi, zelenimi in rumenimi papirnatimi trakovi. Vsedla se je k mizi pri peći, in postrežni gostilničar je pred-njo postavil zahtevano merico vina.

Žena je natoćila kupico, dala najprvo dećku, potem je pa sama nekoliko pila. Ko je še razlomila kruha ter ga dala

dećku in nekaj sama zavžila ter tako zadostila naravni potrebi, vprašala je gostilničarja, ki je že komaj pričakoval, da bi začela govoriti, kako se imenuje kraj in vas.

»Pravijo, da smo v Krajini, ne vem, če v suhi ali ka-li; vas so pa krstili Robovje, menda samo zato, ker je takō ob koncu doline«, hitel je odgovarjati preprosti gostilničar, vesel, da je pričela tujka govoriti.

Tujka je zopet umolknila. Po govoricī je gostilničar sklepal, da je Gorenjka ali kaj takega. Za trdno pa ni mogel doloćiti, ker je premalo govorila, dasi je spoznal po govoricī marsikoga, ki je prišel v njegovo gostilno iz tujih krajev.

Gostilničarja Straha je radovednost še bolj trla, ker je videl, da je žena tujka, morda daleć, daleć od Krajine, mogoće da celō izza deželne meje, in zvedel bi bil rad, kdo je in kaj išće v teh od Boga in sveta na pol pozabljenih krajih.

Da bi se vendar na kak naćin približal tej skrivnosti, začel je, kar se često zgodi, govoriti o vremenu in letini ter je izpraševal in pripovedoval — vse ob jednem. Žena je izprva odgovarjala na kratko, počasi se ji je pa